

О. М. Вівсянник,
к. держ. упр., докторант кафедри публічного управління та землеустрою,
Класичний приватний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9373-047X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.10.221

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МЕТОДАМИ ДИТЯЧОГО ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

О. Vivsyannyk,
PhD in Public Administration, Doctoral student of the Department
of Public Administration and Land Management, Classical Private University

IMPLEMENTATION OF STATE POLICY PRINCIPLES FOR IMPROVING CHILDREN'S HEALTH THROUGH CHILDREN'S HEALTH TOURISM

Представлено законодавчу основу реалізації державної політики оздоровлення та відпочинку дітей та принципи цієї політики.

Визначено, що представлені форми організації оздоровлення та відпочинку дітей повинні забезпечувати рівність прав кожної дитини на оздоровлення та відпочинок. Ці організації та інституційні утворення визнають пріоритетним у своїй діяльності здійснення заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я дітей шляхом організації оздоровлення та відпочинку.

Доведено, що такий підхід повинен стимулюватися органами державної влади та місцевого самоврядування. Визначено, що туристичні та Організації повинні створювати оптимальні умови для безпечного та ефективного перебування дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку.

Система оздоровлення та відпочинку дітей повинна бути спрямована на створення умов для зміцнення здоров'я дітей шляхом належної організації оздоровлення та відпочинку.

Представлено новітній досвід щодо створення скаутських таборів для дітей.

The legislative framework for the implementation of state policy on children's health and recreation and the principles of this policy are presented. The term "health improvement" is defined.

It is determined that the presented forms of organization of children's health and recreation must ensure equal rights for every child to health and recreation. These organizations and institutions recognize as a priority in their activities the implementation of measures aimed at strengthening children's health through the organization of health improvement and recreation.

It has been established that this approach should be encouraged by state and local authorities that register and control the activities of relevant organizations.

It has been determined that tourist and other organizations should create optimal conditions for the safe and effective stay of children in children's health and recreation facilities. During their stay in these facilities, violence and cruel treatment of children, discrimination against them on any grounds, and humiliation of their honor and dignity should be prevented.

It has been determined that the system of health improvement and recreation for children should be aimed at creating conditions for strengthening the physical and mental health of children through the proper organization of health improvement and recreation.

It has been emphasized that it is especially important for children from families with difficult life circumstances to provide health improvement and recreation services based on targeted social assistance. Such assistance is provided from the state and local budgets for the health and recreation of children.

It has been determined that the current situation is shaping types of recreation for children that are quite specific to our country. In this context, the experience of the National Organization of Scouts of Ukraine has been noted and analyzed.

It has been determined that in the future, health and medical tourism for children may become one of the priorities in the areas of social and educational development, health and recreation, and cultural and entertainment activities. It is important to combine health and recreation, which provides new emotions and impressions, develops personality, broadens horizons

Ключові слова: принципи, державна політика, форми, оздоровлення, діти, туризм, скаути.
Key words: principles, state policy, forms, health improvement, children, tourism, scouts.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Нові соціально-економічні умови вимагають змін у підходах та механізмах організації заходів, спрямованих на розвиток масового оздоровлення дітей. Зокрема, зміни відбуваються у діяльності суб'єктів та установ, що займаються організацією лікуванням, профілактикою та реабілітацією захворювань. Якщо до початку 90-х років питання, пов'язані з дитячим оздоровленням, були прерогативою системи освіти та охорони здоров'я, то сьогодні провідну роль у розвитку дитячого туризму відіграють комерційні компанії та громадські організації. Найбільш поширеним засобом дитячого оздоровлення є дитячий оздоровчий туризм.

Держава чітко регулює сферу оздоровлення та відпочинку дітей. Сьогодні в Україні в секторі дитячого оздоровчого туризму працюють як комерційні, так і некомерційні організації. Комерційний сектор складається з туристичних агентств, туристичних центрів та осіб, які працюють з учнями. Діяльність комерційних організацій спрямована на отримання прибутку і здійснюється в умовах конкуренції на ринку дитячого туризму. Некомерційний сектор представлений державними та муніципальними контролюючими органами, державними та муніципальними навчальними закладами, включаючи заклади додаткової освіти, громадськими (добровільними) організаціями (туристичні та спортивні клуби, громадські організації та рухи для дітей та молоді). Діяльність установ некомерційного сектору не має на меті отримання фінансового прибутку і фінансується за рахунок бюджетних асигнувань та/або зібраних коштів, включаючи внески батьків.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Не дивлячись на актуальність теми, вітчизняними науковцями вона почала активно досліджуватися нещодавно. Можна визначити наукові праці в цій сфері таких дослідників як: Мельничук М.М. [1], Скрипченко І.Т. [2],

Щепанський Є.В. [3], Сазонець І.Л. [4, 5, 6], Зима І.Я. [4], Потьомкіна В.А. [5] та ін. В своїх працях автори розкривали такі проблеми як: сутність та класифікацію за віком молодіжного та дитячого туризму, основні дефініції в дитячо-юнацькому туризмі, державне регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні, в тому числі і контексті її використання в дитячому оздоровленні, міжнародне інституційно-правове забезпечення формування системи управління охороною здоров'я, державно-інституційне регулювання розвитку курортної справи в Україні, передумови формування державою безбар'єрного простору в санаторно-курортних закладах та ін.

МЕТА СТАТТІ

Не дивлячись на доволі широкий спектр досліджень, ґрунтовну розробку ними основних аспектів та напрямів оздоровлення дітей з точки зору медицини, рекреації, педагогіки, оздоровлення, слід визначити, що саме механізми державного регулювання цієї сфери розкрито недостатньо. Тому метою представленого дослідження є основні напрями реалізації принципів державної політики оздоровлення дітей методами дитячого оздоровчого туризму.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Діяльність в сфері оздоровлення дітей базується на положеннях закону України "Про оздоровлення та відпочинок дітей" [7]. Також законами, що регулюють цю сферу державного управління є закони України "Про курорти" [8], "Про охорону дитинства" [9] та ін. В Законі України "Про оздоровлення та відпочинок дітей" визначено принципи державної політики організації оздоровлення та відпочинку дітей. До таких принципів належать наступні:

рівність прав кожної дитини на оздоровлення та відпочинок;

визнання пріоритетним у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування здійс-

нення заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я дітей шляхом організації оздоровлення та відпочинку;

створення оптимальних умов для безпечного та ефективного перебування дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку;

унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дитиною, її дискримінації за будь-якими ознаками, приниження її честі та гідності;

створення умов для зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей шляхом належної організації оздоровлення та відпочинку;

надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітям, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки;

адресності соціальної допомоги, що надається з державного і місцевих бюджетів для оздоровлення та відпочинку дітей [7].

У відповідності до існуючого закону "оздоровлення — комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, спрямованих на поліпшення та зміцнення фізичного і психічного стану здоров'я дітей, що здійснюються в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку протягом оздоровчої зміни" [7].

Поява нових форм оздоровлення для дітей в Україні характеризується зростанням комерційної складової, відкриттям спеціальних курортів, організацією нових і сучасних програм. В результаті відбуваються численні зміни у відносинах між спеціалізованими компаніями та споживачами послуг.

Зміна кількості закладів для проживання дітей дозволяє зробити деякі висновки про тенденції, але не повністю відображає важливі якісні зміни, що відбуваються в цій галузі організації дозвілля дітей. Поряд з установами, що надають оздоровчі, освітні, розважальні послуги для дітей і мають багаторічний досвід, відкриваються спеціальні табори та туристичні селища, які активно рекламуються в Інтернеті. Однак високі ціни не гарантують високого рівня послуг. Змінюється географія дитячого туризму, перерозподіляється туристичний потік, що створює проблеми з організацією безпечного транспорту. З огляду на це, споживачі змушені вибирати туризм і розважальні заходи для дітей в умовах невизначеності.

Традиційні форми освітньої роботи в сфері дитячого туризму — піші прогулянки, різні види екскурсій, туристичні походи, керовані прогулянки тощо. Основна мета таких заходів — створити умови для взаємодії людини з природою та набуття необхідних для цього навичок. Все більше в сферу оздоровлення та відпочинку дітей інтегруються спеціально створені для цього туристичні організації.

Оздоровчий туризм для дітей, як складне соціально-виховне явище, можна класифікувати за метою, змістом, організаційною формою, кількістю учасників, віком учасників, показником учасників тощо. Залежно від мети поїздок, виділяють такі види туризму: культурний, спортивний, рекреаційний (оздоровчий), лікувальний. За тематикою навчальні поїздки студентів можна розділити на етнографічні, геологічні, екологічні, історичні, археологічні та інші. За способом організації туристичні поїздки можна розділити на за-

плановані (здійснюються за програмами туристичних агентств і екскурсійних бюро) і самостійно організовані. Серед найпоширеніших форм оздоровчого дитячого туризму: піші прогулянки, походи, експедиції, зльоти, туристичні табори. За видом використовуваного транспорту дитячий оздоровчий туризм можна класифікувати на: піші прогулянки, лижний спорт, водний спорт, спелеологія, велосипедний спорт, змішані види відпочинку. Така велика кількість можливостей для відпочинку та оздоровлення може реалізовуватися і значною кількістю спеціалізованих організацій. Охарактеризуємо роль де яких з них в оздоровленні та організації відпочинку дітей.

Туристичні клуби, як "додаткові навчальні установи", здійснюють свою діяльність у школах та інших закладах загальної освіти. Туристичні клуби та групи належать до доповнюючих навчальних закладів різних типів (зали, творчі центри для дітей та молоді, подібні установи) та до спеціалізованих установ (туристичні станції для молоді, туристичні центри для дітей та молоді тощо). У більшості регіонів ці центри також охоплюють сектори, пов'язані з їхньою діяльністю, такі як місцева історія, екологія тощо.

Туристичні табори для дітей становлять іншу категорію спеціалізованих закладів. Деякі з цих таборів зберегли свій державний або муніципальний статус, а інші були приватизовані в 1990-х роках і перейшли до приватного сектора, але продовжують опікуватися учнями. Дозвілля та здоров'я в цих закладах загалом організовуються шляхом продажу путівок, які купують навчальні заклади та соціальні установи, що працюють з молоддю. Деякі туристичні бази для дітей фінансуються з програм соціального забезпечення.

В даний час також існують змішані туристичні організації для дітей, які поєднують державні субсидії та фінансові інвестиції національних і міжнародних торгових асоціацій, установ та об'єднань. Адміністративні органи освіти та (в меншій мірі) комісії з фізичного виховання та спорту є державними та муніципальними адміністративними органами, які традиційно займаються розвитком туризму для дітей та молоді. В останні роки органи, що займаються питаннями молоді, та органи, відповідальні за туризм (міністерства тощо), а також змішані наглядові органи, такі як комітети з питань молоді, спорту та туризму, почали брати участь у реалізації програм розвитку туризму для дітей та молоді. Навчальні заклади (школи, гімназії, середні школи тощо) наразі інтегрують туристичні заходи у свої навчальні програми.

Серед громадських організацій, що працюють над розвитком туризму для дітей, можна назвати спеціалізовані громадські організації (туристичні клуби) та багатоцільові об'єднання (військові та національні об'єднання, скауту тощо, а також різні молодіжні об'єднання).

Відповідно до чинного законодавства, громадські об'єднання можуть діяти без реєстрації або зареєструватися як самостійні юридичні особи. На практиці об'єднання першого типу переважно діють у рамках державних або муніципальних навчальних закладів, зокрема вищих навчальних закладів. На відміну від клубів або

секцій, що діють в рамках закладів додаткової освіти, ці громадські організації мають власні статuti, виборні керівні та контрольні органи, а також більш різноманітні форми та напрямки діяльності, що виходять за межі суто освітнього процесу. Діяльність цих об'єднань не обмежується набуттям учнями певних знань, умінь та навичок, а також включає ефективну освіту, оздоровлення та відпочинок та соціальну адаптацію молодого покоління. Громадські об'єднання мають право користуватися землею, орендувати або купувати нерухоме майно, включаючи будівлі, споруди, автотранспортні засоби та інші засоби пересування, такі як човни, катери тощо.

Громадські об'єднання, що працюють у сфері екологічного туризму, користуються великою популярністю в Україні і також працюють в сфері оздоровлення дітей, набуття ними навичок здорового способу життя. Ці заходи підтримуються деякими міжнародними організаціями, які надають різні форми підтримки цим організаціям для реалізації їхніх програм, а також Міністерством освіти і науки України через управління у справах молоді.

Організаційно-правова форма туристичних клубів для дітей — "громадські організації", які створюються не менше ніж трьома дорослими особами, що працюють у сфері додаткової освіти дітей та молоді. Якщо клуб отримав державну ліцензію як заклад додаткової освіти, він має право розробляти власні навчальні програми та видавати відповідні сертифікати та дипломи учасникам після закінчення курсу. У разі отримання ліцензії клуб стає організацією, що здійснює розважальну та спортивну діяльність, а його члени можуть отримати сертифікати, що підтверджують результати їхньої туристичної діяльності, лише за умови участі в змаганнях, рівень яких вищий за рівень клубу.

Насправді існують різні види туристичних клубів. Серед них клуби, товариства та секції, які координують свою туристичну та історичну діяльність на місцевому рівні. Туристичні центри для дітей, туристичні станції для молоді та туристичні клуби в Україні здійснюють методичну, соціальну, оздоровчу та виховну діяльність. Їхні основні завдання:

- організація розробки змісту, методик та нових навчальних технологій для груп учнів, які цікавляться рекреацією, здоровим способом життя, туризмом та місцевою історією;

- організація масових заходів, що поширюють навички здорового способу життя, розвивають різні аспекти туристичної та історичної діяльності учнів;

- проведення освітніх та методичних заходів, що забезпечують постійне підвищення кваліфікації співробітників центрів та стимулюють їхню творчість;

- координація зусиль та надання допомоги навчальним закладам в організації та вдосконаленні оздоровчої роботи та відпочинку, туристичної, історичної, місцевої діяльності та екскурсій.

Найпопулярнішим видом туризму серед дітей в Україні є туризм в туристичних центрах і літніх таборах. Крім того, зростає популярність міжнародного туризму для дітей з оздоровчо-лікувальною, розважальною та освітньою метою. Сьогодні туристичні агентства для дітей пропонують безліч цікавих програм, серед яких:

оздоровлення, лікування, навчальні поїздки різного типу, спортивні канікули, навчальні курси, розважальні програми, відвідування театрів, кіно, концертів, курси іноземних мов тощо.

Однак, сучасна ситуація формує такі види відпочинку дітей, що є досить специфічними для нашої країни. В цьому контексті слід визначити досвід діяльності Громадської організації "Національна організація скаутів України" [10]. Для дітей воїнів Збройних сил України та дітей, що переселені з тимчасово окупованих територій у літній час коштом спонсорів, міжнародних організацій, благодійників створюються скаутські табори на свіжому повітрі, в горах, в тому числі і за кордоном. Програма скаутських таборів базується на принципі, що кожна дитина має талант, і завдання вихователя — відкрити його, допомогти їй подолати внутрішні перешкоди та досягти своїх цілей. Скаутські методи допомагають виявити приховані здібності дітей і навіть знайти нові напрямки, що викликають їхній інтерес. Всі члени групи працюють над тим, щоб показати, що означає бути справжнім чоловіком і справжньою жінкою. Хороші умови проживання та медичне обслуговування, а також скаутські програми та серйозні тренування, спрямовані на розвиток фізичних якостей, сили волі та характеру, допомагають найкращим чином провести час. Після прибуття до табору, дитина потрапляє до сім'ї, яка буде стежити за ним протягом року через соціальні мережі, веб-сайт, літні табори, поїздки та інші програми.

Для багатьох батьків табори є синонімом полотняних наметів, комарів і труднощів. Однак такі намети вже давно залишилися в минулому столітті. Сучасні скаутські табори обладнані душовими, туалетами та умивальниками. Діти живуть у наметах по три-чотири людини, які витримують будь-які опади, що можуть випасти в Україні, і не руйнуються навіть під час повені. Усередині намету повітря сухе і комфортне. Спальні мішки забезпечують тепло і затишок. Москитні сітки вирішують проблему комарів вночі в наметі, а в таборі це робиться за допомогою вогню та спеціальних спреїв. Намети дозволяють їм відчути близькість природи, слухати звуки лісу та усвідомити красу навколишнього світу.

У майбутньому оздоровчий, лікувальний туризм для дітей може стати одним із пріоритетів соціально-виховного напрямку, оздоровлення та відпочинку, культурних та розважальних заходів. Його виховні можливості визначаються рекреаційними ресурсами, пам'ятками історії і культури, що мають глибоке коріння.

ВИСНОВКИ

Таким чином, всі представлені форми організації оздоровлення та відпочинку дітей повинні забезпечувати рівність прав кожної дитини на оздоровлення та відпочинок. Ці організації та інституційні утворення визнають пріоритетним у своїй діяльності здійснення заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я дітей шляхом організації оздоровлення та відпочинку. Такий підхід повинен стимулюватися органами державної влади та місцевого самоврядування, що реєструють та контролюють діяльність відповідних організацій.

Туристичні та інші організації повинні створювати оптимальні умови для безпечного та ефективного перебування дітей у дитячих закладах оздоровлення та

відпочинку. Під час перебування в цих закладах повинно бути унеможливлено насильство та жорстоке поводження з дитиною, її дискримінація за будь-якими ознаками, приниження її честі та гідності. Вся система оздоровлення та відпочинку дітей повинна бути спрямована на створення умов для зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей шляхом належної організації оздоровлення та відпочинку. Особливо важливим для дітей, що перебувають в сім'ях зі складними життєвими обставинами є надання послуг з оздоровлення та відпочинку на основі адресності соціальної допомоги. Така допомога надається з державного і місцевих бюджетів для оздоровлення та відпочинку дітей.

Література:

1. Мельничук М. М. Молодіжний та дитячий туризм: сутність та класифікація за віком. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Геологія. Географія. Екологія. 2016. Вип. 44. С. 118—122.
2. Скрипченко І. Т. Основні дефініції в дитячому туризмі. Педагогічні науки. Збірник наукових праць. 2014. № 121. С. 218—230.
3. Щепанський Е. В. Державне регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні: теорія, методологія та практика: монографія. Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. та права, 2018. 325 с.
4. Сазонець І. Л., Зима І. Я. Міжнародне інституційно-правове забезпечення формування системи управління охороною здоров'я. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 11. URL: <http://www.dy-nauka.com.ua/Зима> (дата звернення 11.05.2025).
5. Сазонець І. Л., Потьомкіна В. А. Державно-інституційне регулювання розвитку курортної справи в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023, № 2 URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/1116> (дата звернення: 11.05.2025 р.).
6. Вісв'яник О. М., Сазонець І. Л. Передумови формування державою безбар'єрного простору в санаторно-курортних закладах. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 6. С. 208—212.
7. "Про оздоровлення та відпочинок дітей". Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17#Text> (дата звернення: 11.05.2025 р.).
8. "Про курорти". Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text> (дата звернення: 11.05.2025 р.).
9. "Про охорону дитинства". Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 11.05.2025 р.).
10. Скаути України. Офіційний сайт. URL: <https://ukrscout.org/> (дата звернення: 11.05.2025 р.).

References:

1. Mel'nyichuk, M. M. (2016), "Youth and children's tourism: essence and classification by age", Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya: Heolohiia. Heohrafiia. Ekolohiia, vol. 44, pp. 118—122.
2. Skrypchenko, I. T. (2014), " Basic definitions in children's and youth tourism ", Zbirnyk naukovykh prats', vol. 121, pp. 218—230.

3. Schepans'kyj, E. V. (2018), Derzhavne rehuliuвання rozvytku turystychno-rekreatsijnoi sfery v Ukraini: teoriia, metodolohiia ta praktyka [State regulation of the development of the tourism and recreation sector in Ukraine: theory, methodology and practice], Khmel'nyts. un-t upr. ta prava, Khmel'nyts'kyj, Ukraine.

4. Sazonets', I. L. and Zyma, I. Ya. (2018), "International institutional and legal support for the formation of a health care management system", Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, vol. 11, available at: <http://www.dy.nauka.com.ua/Zyma> (Accessed 11.05.2025).

5. Sazonets', I. L. and Pot'omkina, V. A. (2023), "State and institutional regulation of the development of resort business in Ukraine", Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, vol. 2, available at: <https://www.nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/1116> (Accessed 11.05.2025).

6. Vivsiannyk, O. M. and Sazonets', I. L. (2024), "Preliminaries for the formation by the state of a barrier-free space in sanatoriums and resort facilities", Investysii: praktyka ta dosvid, vol. 6, pp. 208—212,

7. Verkhovna Rada of Ukraine (2008), The Law of Ukraine "On Rest and Recreation of Children", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17#Text> (Accessed 11.05.2025).

8. Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "On Resorts", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text> (Accessed 11.05.2025).

9. Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "On Protection of Childhood", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (Accessed 11.05.2025).

10. Scouts of Ukraine (2025), available at: <https://ukrscout.org/> (Accessed 11.05.2025).

Стаття надійшла до редакції 10.05.2025 р.

<https://nauka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

viber: +38 050 3820663